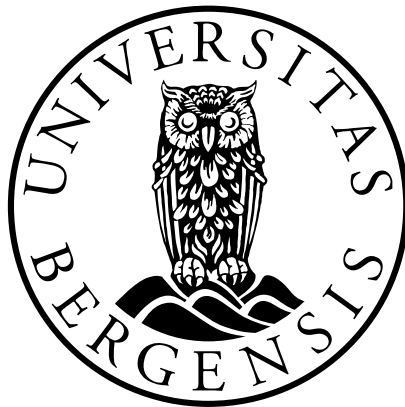

Tvistelovens regler om aktiv saksstyring i sivile saker for tingretten

Hvilke endringer er nødvendig for å i større grad oppnå en aktiv saksstyring?

Kandidatnummer: 142

Antall ord: 12633

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

10. mai 2022

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse.....	1
1 Innledning	2
1.1 Presentasjon av tema og problemstilling	2
1.2 Avgrensninger	3
1.3 Rettskilder og metode.....	4
1.4 Oversikt over fremstillingen.....	5
2 Aktiv saksstyring i tvisteloven	7
2.1 Generelt om saksforberedelsen i tingretten	7
2.2 Rettens plikt til aktiv saksstyring.....	8
2.3 Forholdet til prosessuell og materiell veiledning	9
2.4 Hensyn bak reglene om aktiv saksstyring	11
3 Virkemidler for å sikre aktiv saksstyring under saksforberedelsen	14
3.1 Plan for den videre saksbehandlingen	14
3.2 Rettsmøter under saksforberedelsen.....	16
3.3 Skriftlige redegjørelser under saksforberedelsen	17
3.4 Partenes beviltilbud.....	18
3.5 Partenes sluttinnlegg.....	20
3.6 Sanksjoner ved brudd på plikten til aktiv saksstyring	20
4 Evalueringer av tvistelovens regler om aktiv saksstyring.....	21
4.1 Manglende aktiv saksstyring under saksforberedelsen	21
4.2 Lange hovedforhandlinger.....	23
5 Forslag til styrking av saksforberedelsen	26
5.1 Bedre utnyttelse av planmøte	26
5.1.1 Økt bruk av retningslinjer, veiledere og maler for å strukturere planmøtet	26
5.1.2 Klarlegging av tvistes spørsmålet under planmøtet	28
5.2 Rettens plikt til å utarbeide en skriftlig sammenfatning.....	29
5.2.1 Mulige fordeler ved en skriftlig sammenfatning	30
5.2.2 Mulige svakheter ved en skriftlig sammenfatning.....	32
5.3 Begrense partenes bevisførsel under saksforberedelsen.....	34
5.4 Økt bruk av skriftlige redegjørelser.....	35
6 Avsluttende betraktninger	37
Kildeliste.....	39

1 Innledning

1.1 Presentasjon av tema og problemstilling

Når en tvist kommer inn til domstolen oppstår det en plikt for retten knyttet til den videre behandlingen. Overgangen fra tvistemålsloven¹ til tvisteloven² innebar en reform av sivilprosessen hvor et av målene var en mer dommerstyrt prosess. Dommeren skulle strukturere og tilpasse saksbehandlingen til den konkrete tvisten, mens partene fortsatt skulle ha hovedansvaret for det innholdsmessige i tvisten.³ Reformen innførte virkemidlene aktiv saksstyring, planmøte og sluttinnlegg forut for hovedforhandlingen som skulle legge til rette for at saksforberedelsen fikk et nytt innhold.⁴

Aktiv saksstyring skulle sikre en tvistesaksbehandling som var effektiv, konsentrert og proporsjonal.⁵ Regler om saksforberedelsen og prinsippet om aktiv saksstyring skulle forhindre at tvistens kjerne og sentrale bevis først ble avklart rett før eller under hovedforhandlingen.⁶ Saksforberedelsen skulle brukes til å identifisere hvilke spørsmål og bevis som var omtvistet, slik at hovedforhandlingen kunne gjennomføres mest mulig konsentrert og effektivt.

Gjennom evalueringen av tvisteloven⁷, Riksrevisjonens undersøkelse av saksbehandlingstid og effektivitet i tingrettene og lagmannsrettene⁸ og NOU 2020: 11 Den tredje statsmakt – Domstolene i endring⁹, ble det foretatt svært grundige undersøkelser av tvisteloven og situasjonen i de norske domstolene. Funn i undersøkelsene viser at det enda er et betydelig uutnyttet potensial når det kommer til aktiv saksstyring og saksforberedelsen.¹⁰ Hovedutfordringen er at partene fortsatt endrer krav, påstander, påstandsgrunnlag eller påberoper nye bevis rett før eller under hovedforhandlingen. Når saksforberedelsen avsluttes er partenes rettslige argumenter og bevis fortsatt knyttet til omstendigheter som er perifere, uomtvistet eller irrelevante noe som bidrar til at hovedforhandlingen ikke kun kan konsentreres

¹ Lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål (tvistemålsloven).

² Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven).

³ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 37.

⁴ NOU 2001: 32 A s. 240.

⁵ Ot.prp.nr. 51 (2004-2005) s. 177.

⁶ NOU 2001: 32 A s. 240.

⁷ Justis – og beredskapsdepartementet (2013).

⁸ Riksrevisjonen (2019-2020).

⁹ NOU 2020: 11.

¹⁰ NOU 2020: 11 s. 277-278.

rundt tvistens kjerne.¹¹ Dette er et symptom på at saksforberedelsen og prinsippet om aktiv saksstyring ikke bidrar til at partene under saksforberedelsen klarlegger hva som er faktisk og rettslig omtvistet.

Målet om en saksforberedelse som i større grad styres av dommeren avhenger ikke bare av lovregler, men også av måten regler praktiseres på. Prinsippet om aktiv saksstyring og regler om saksforberedelsen la til rette for en mer «fortung» prosess ved at dommeren allerede fra tvisten kommer inn til domstolen fikk et overordnet ansvar. Reformen la på denne måten opp til en kulturendring.¹² Evalueringen av tvisteloven viser at man ikke har oppnådd den kulturendringen som var tiltenkt.¹³ Dommeren har fortsatt en mer tilbaketrukket rolle hvor lovens virkemidler bare i begrenset grad blir brukt, noe som gjør at vi enda har en «baktung» prosess.

1.2 Avgrensninger

Utgangspunktet for oppgaven vil være den alminnelige bestemmelsen om aktiv saksstyring i § 11-6 og virkemidler under saksforberedelsen som fremgår av §§ 9-4, 9-5, 9-9 og 9-10. Dette er virkemidlene som legger til rette for at tvisten klarlegges og gir retten mulighet til å avskjære og tilpasse tvisten under saksforberedelsen. På grunn av oppgavens ordgrense vil ikke reglene knyttet til rettsmekling og mekling bli behandlet.

Oppgaven avgrenser mot aktiv saksstyring under hoved – og ankeforhandlingen. Reglene knyttet til plikter før saken reises etter kapittel 5 vil ikke bli behandlet. Begrunnelsen for avgrensningen er at det er gjennom saksforberedelsen man legger grunnlaget for den videre behandlingen av tvisten. En saksforberedelse hvor krav, påstander, påstandsgrunnlag, bevistema og bevis klargjøres bidrar til en mer konsentrert og effektiv hovedforhandling.¹⁴ Et viktig ledd i rettens plikt til aktiv saksstyring under saksforberedelsen fremgår av § 9-6. Etter § 9-6 tredje ledd må retten som ledd i sin aktive saksstyring ta stilling til om saken skal avvises eller heves, i tillegg til å ta stilling til spørsmål knyttet til saksbehandlingen som ikke innebærer en realitetsavgjørelse av partenes krav. For å sikre en mest mulig effektiv gjennomføring av

¹¹ Nylund (2021) s. 414.

¹² Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 13.

¹³ Justis – og beredskapsdepartementet (2013) s. 56-57.

¹⁴ Eldjarn (2016) s. 158-159.

saksforberedelsen er det etter § 9-6 første og tredje ledd viktig at slike avgjørelser tas av retten så tidlig som mulig under saksforberedelse, etter at partene har fått uttale seg om forholdet.

Videre avgrenses oppgaven til å behandle aktiv saksstyring i tingretten, og ikke aktiv saksstyring ved behandling i lagmannsretten eller Høyesterett. Begrunnelsen for avgrensingen er at muligheten for aktiv saksstyring er størst ved behandling i tingretten. I tvister som ankes til lagmannsretten eller Høyesterett vil behovet for aktiv saksstyring ofte være mindre, ettersom sakens tvistepunkt i stor grad er klarlagt. Et formål med reglene om aktiv saksstyring er å styrke behandlingen i tingretten gjennom en tydeligere klargjøring av tvisten, og på denne måten oppnå at færre saker ankes videre til lagmannsretten.¹⁵

Oppgaven vil ikke behandle regler knyttet til saksforberedelse i forliksrådet eller aktiv saksstyring etter særlige prosessregler som småkravprosess og gruppesøksmål. Plikten til aktiv saksstyring gjør seg gjeldene etter reglene om småkravprosess i kapittel 10. Derimot er det enkelte regler som er sentral for oppgaven som ikke kommer til anvendelse ved småkravprosessen, noe som medfører at dommerens plikt til aktiv saksstyring vil være annerledes enn etter reglene om allmennprosess. Reglene om aktiv saksstyring gjør seg også gjeldene etter reglene om gruppesøksmål i kapittel 35. Prosessformen gir grupper mulighet til å stå sammen i en tvist for domstolene, dette gjør at antall medlemmer og omfang kan variere. Dette medfører at vurderingen av aktiv saksstyring vil være annerledes enn etter reglene om allmennprosess.

1.3 Rettskilder og metode

For å besvare oppgavens problemstilling brukes vanlig juridisk metode. Utgangspunktet er tolkning av tvistelovens lovbestemmelser om aktiv saksstyring og reglene knyttet til saksforberedelsen. For å finne frem til innholdet i gjeldende regler vil det være sentralt å tolke lovens forarbeider. Lovforarbeider står sentralt i norsk rettskildelære og fungerer som styrende normer for lovtolkningen.¹⁶ NOU 2001: 32 Rett på sak, startet arbeidet med reformen av tvisteloven og deretter bygde Ot.prp.nr. 51 (2004-2005) videre på utredningen i NOU 2001: 32. Dette arbeidet resulterte i Stortingets anmodningsvedtak, Innst. O nr. 110 (2004-2005).

¹⁵ NOU 2001: 32 A s. 239.

¹⁶ Høgberg og Sunde (2019) s. 181.

I tillegg til forarbeider til tvisteloven foreligger også 2020: 11 Den tredje statsmakt – Domstolene i endring. Høringsfristen gikk ut 27.04.2021, men det foreligger per dags dato ikke et lovforslag. Rettens plikt til aktiv saksstyring og styrking av saksforberedelsen er omfattende behandlet i 2020: 11 og vil derfor være sentral for oppgaven. Reglene om aktiv saksstyring skiller seg ut fra andre rettskilder ved at disse reglene og virkemidlene i stor grad omhandler praksis. Dette medfører at det ikke finnes mye Høyesterettspraksis som vil kunne belyse oppgavens tema. Dette gjør at forarbeidene får en større plass ved klarlegging av lovreglenes innhold og besvarelse av oppgavens problemstilling.

I tillegg til lovtekst og forarbeider er det foretatt en omfattende evaluering av tvisteloven. Allerede ved iverksettelsen av loven ble det besluttet at loven skulle evalueres i løpet av tre år, og denne vil være sentral for å belyse oppgavens tema. Evalueringen av loven skulle ta utgangspunkt i mål og måltall oppstilt i lovens ikrafttredelsesproposisjon, Ot.prp.nr. 74 (2005-2006) s. 44 flg. Riksrevisjonens undersøkelse av saksbehandlingstid og effektivitet i tingretten og lagmannsretten er også sentral for å besvare oppgavens problemstilling. Riksrevisjonen er Stortingets kontrollorgan og har gjennom analyser, gjennomgang av utvalgte saker som er behandlet i domstolene og intervjuer, gjort et grundig arbeid i å kartlegge hvordan situasjonen er i norske domstoler i dag.¹⁷

1.4 Oversikt over fremstillingen

Oppgaven vil i del 2 redegjøre for hva aktiv saksstyring er og hvilke hensyn som ligger bak prinsippet. Deretter vil de mest sentrale virkemidlene knyttet til saksforberedelsen gjennomgås i del 3, og belyse hvordan virkemidlene er ment å bidra til å sikre en aktiv saksstyring. I lys av evalueringen og undersøkelser vil del 4 behandle hvilke hovedutfordringer som knytter seg til lovens virkemidler. I del 5 vil oppgaven behandle lovforslaget som foreligger med hovedfokuset på lovforslaget knyttet til § 9-4. Oppgaven vil vurdere om lovforslaget er egnet til å løse utfordringene knyttet til saksforberedelsen og sikre en mer aktiv saksstyring. NOU 2020: 11 reiser store prinsipielle spørsmål og vil få konsekvenser for hvordan arbeidsfordelingen mellom retten og partene skal være, og hvor prosessens tyngdepunkt skal ligge dersom lovforslagene vedtas. Avslutningsvis i del 6 vil oppgaven vurdere om og eventuelt hvilke lovforslag som kan bidra til å legge til rette for en mer aktiv saksforberedelse, eller om

¹⁷ Riksrevisjonen (2019-2020) s. 41.

man allerede innenfor lovens rammer kan endre måten reglene praktiseres på slik at man oppnår en mer effektiv, konsentrert og proporsjonal tvistesaksbehandling.

2 Aktiv saksstyring i tvisteloven

2.1 Generelt om saksforberedelsen i tingretten

Tiden fra stevning kommer inn til domstolen til to uker før hovedforhandling utgjør saksforberedelsen og reguleres av kapittel 9. Saksøker sender inn stevning etter reglene i § 9-2 og rettens plikt til aktiv saksstyring oppstår allerede ved at stevningen kommer inn til domstolen.¹⁸ Retten må undersøke om det foreligger mangler ved stevningen som kan være gjenstand for veiledning og eventuelt retting etter §§ 11-5 og 16-5.

Stevningen danner grunnlaget for saksøktes mulighet til å forberede sitt forsvar mot krav saksøker har fremmet i stevningen.¹⁹ Oppfyller stevningen kravene som fremgår av § 9-2 skal retten kreve at saksøkte inngir tilsvaret etter reglene i § 9-3. Etter § 9-3 første ledd andre punktum inngis tilsvaret som regel etter tre uker, men retten står fritt til å beslutte tidspunktet for når saksøkte skal inngi tilsvaret. Stevning og tilsvaret følger reglene i kapittel 12 om prosesskriv og inngis skriftlig etter § 12-1 første ledd.

Tvisteloven § 9-2 andre ledd angir de opplysninger som stevningen må inneholde. Tilsvarende fremgår av § 9-3 tredje ledd om tilsvaret. At stevningen og tilsvaret skal angi de rettslige og faktiske begrunnelser for kravet, bevisene som vil bli ført, partenes syn på den videre behandling av tvisten og avtaler som kan ha betydning for behandlingen, er med på å legge grunnlaget for rettens mulighet for aktiv saksstyring under saksforberedelsen.

I de fleste tilfeller hvor saken ikke forliket under saksforberedelsen leder saksforberedelsen frem til en hovedforhandling. Etter § 9-10 første ledd skal saksforberedelsen normalt avsluttes to uker før hovedforhandlingen. Som ledd i sin aktive saksstyring må saksforberedende dommer vurdere om fristen for avslutning av saksforberedelsen skal settes til et annet tidspunkt enn to uker før hovedforhandlingen. I tilfeller hvor hovedforhandlingen er berammet med kort frist kan retten beslutte at saksbehandlingen skal avsluttes nærmere hovedforhandlingen. Retten kan også beslutte at saksforberedelsen skal avsluttes mer enn to uker før hovedforhandlingen.²⁰

¹⁸ NOU 2001: 32 A s. 134.

¹⁹ NOU 2001: 32 B s. 747.

²⁰ Nordén og Bårdsen (2008) s. 60.

2.2 Rettens plikt til aktiv saksstyring

Norsk sivilprosess er organisert som en partsprosess noe som gjør det til partenes ansvar å belyse tvisten.²¹ Disposisjonsprinsippet fremgår av § 11-2 og innebærer at det er partene som bestemmer hvilke krav, påstander, påstandsgrunnlag og bevis de ønsker å føre og domstolene må begrense seg til å ta stilling til disse kravene.²² Formålet med disposisjonsprinsippet er å sikre domstolens nøytralitet.²³ En partsprosess står i motsetning til en dommerstyrt prosess og innebærer at domstolene i begrenset grad bidrar med å klarlegge tvisten. Målet med aktiv saksstyring er ikke å få en dommerstyrt prosess, men at saksforberedende dommer legger til rette for at partsprosessen organiseres slik at man får en hurtig, konsentrert og proporsjonal tvistesaksbehandling.²⁴

Plikten til aktiv saksstyring fremgår av § 11-6, og gjelder på alle stadier av tvistesaksbehandlingen. Aktiv saksstyring innebærer at domstolen har et overordnet ansvar for strukturering av tvisten fra den kommer inn til domstolen og frem til den avsluttes. Retten kan ikke vente til partene eller prosessfullmektigene tar opp spørsmål knyttet til saksbehandlingen, men har en plikt til å legge til rette for at tvisten klarlegges og sørge for at saksforberedelsen har nødvendig fremgang.²⁵ Gjennom aktiv saksstyring skal saksforberedende dommer bidra partene med å klarlegge påstandsgrunnlag, påstander og de bevis partene ønsker å påberoper seg.²⁶ I tillegg til å klarlegge materielle spørsmål skal retten også sette frister for prosesshandlinger og treffe nødvendige avgjørelser under saksbehandlingen.

Etter §11-6 tredje ledd skal hver tvist skal ha en dommer som er ansvarlig for å strukturere tvisten, men loven åpner for dommerbytter i de tilfeller hvor det er nødvendig. Forarbeidene legger til grunn at aktiv saksstyring best ivaretas dersom tvisten har en saksforberedende dommer som også er den som pådømmer tvisten og skriver dom.²⁷ Saksforberedende dommer får tidlig innsikt i tvisten gjennom planleggingen av saksforberedelsen, og i de tilfeller en annen dommer må overta saksstyringen må dommeren bruke tid til å sette seg inn i tvisten. Dommerbytte vil kunne bidra til en lite effektiv utnyttelse av domstolens ressurser. Etter § 11-

²¹ Backer (2015) s. 22.

²² Robberstad (2021) s. 16.

²³ Robberstad (2021) s. 17.

²⁴ NOU 2001: 32 A s. 136.

²⁵ Backer (2015) s. 180.

²⁶ NOU 2001: 32 A s. 134.

²⁷ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 409.

6 fjerde ledd foretar rettens leder saksstyringen i rettsmøter som en del av det å lede forhandlingene.

2.3 Forholdet til prosessuell og materiell veiledning

Tvisteloven § 11-5 oppstiller rettens veiledningsplikt. Rettens veiledningsplikt er noe annet enn rettens plikt til aktiv saksstyring, samtidig som det er en nær sammenheng. Rettens plikt til aktiv saksstyring innebærer en reell utvidelse av rettens veiledningsplikt, ettersom retten må gi uttrykk for hvilke forhold som er av betydning uten å ta stilling til tvistens utfall.²⁸

Retten har en veiledningsplikt om prosessuelle forhold etter § 11-5 første ledd. Prosessuell veiledning skal sikre at partene kjenner til regler og rutiner knyttet til saksbehandlingen, forebygge saksbehandlingsfeil og bidra til at eventuelle feil rettes i medhold av § 16-5. Aktiv saksstyring under saksforberedelsen består i stor grad av å klarlegge prosessuelle spørsmål, og gjennom avklaring av prosessuelle spørsmål legge en plan for gjennomføringen av saksforberedelsen og hovedforhandlingen. Avklaring av prosessuelle spørsmål er viktig for å skreddersy tvistesaksbehandlingen.

Men saksforberedelsen må også klarlegge materielle spørsmål knyttet til innholdet i partenes krav og anførsler. Gjennom saksforberedelsen skal retten bidra til å klarlegge hva som er tvistens kjerne. Reglene om materiell veiledning pålegger retten en plikt til å bidra med klarlegging av det som fremstår ufullstendig eller oppklare misforståelse, gjennom å peke på sentrale spørsmål.²⁹ På denne måten skal retten hindre at saksforberedelsen brukes på spørsmål som er perifere eller av mindre betydning.³⁰ Etter § 11-5 tredje ledd skal retten bidra til å bringe klarhet i de krav som fremmes. Utgangspunktet for klarleggingsplikten er partenes prosessopplegg.³¹ Ved at retten bringer klarhet i partens påstander, påstandsgrunnlag og bevis, vil retten lettere kunne veilede dersom retten ser at enkelte rettsregler er viet for lite oppmerksomhet i partenes prosessopplegg.³²

Etter § 11-5 fjerde og femte ledd kan retten oppfordre partene til å ta standpunkt til faktiske og rettslige spørsmål som kan være av betydning for tvisten, og i tillegg oppfordre partene til å

²⁸ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 171.

²⁹ NOU 2001: 32 B s. 709.

³⁰ NOU 2001: 32 A s. 138.

³¹ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 406.

³² Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 406.

tilby bevis. I motsetning til klarleggingsplikten tar veiledningsplikten etter fjerde og femte ledd ikke utgangspunkt i partenes prosessopplegg, men forhold som partene ikke har berørt.³³ I tillegg skiller veiledningsplikten seg fra plikten til aktiv saksstyring og klarleggingsplikten, ved at det oppstilles en rett, og ikke en plikt for den saksforberedende dommeren.

Tvisteloven skiller mellom aktiv saksstyring og rettens ansvar under saksforberedelsen til å sikre en riktig avgjørelse. Men et klart skille mellom materiell veiledning og aktiv saksstyring er det ikke, og det kan være vanskelig å skille mellom disse i praksis.³⁴ Reglene om aktiv saksstyring skal sikre at prosessen blir mest mulig effektiv, konsentrert og proporsjonal. Dette innebærer at aktiv saksstyring ikke har noen egenverdi utover å oppnå sentrale hensyn i tvisteloven som er avgjørende for en god prosess.³⁵ Formålet med den materielle veiledningen er derimot å klarlegge innholdet i tvisten, og på denne måten legge til rette for best mulig avgjørelsesgrunnlag og en materielt riktig avgjørelse.³⁶

Utfordringen med materiell veiledning er at det oppstår et spenningsforhold til disposisjonsprinsippet og viktigheten av rettens nøytralitet. Spenningsforholdet oppstår som følge av ønsket om å legge til rette for materielt riktige avgjørelser og disposisjonsprinsippet som innebærer at partene selv har hovedansvaret for klargjøring av tvisten.³⁷ Reglene om materiell veiledning er viktig for å begrense spenningsforholdet. Bestemmelsene knyttet til rettens materielle veiledning legger ikke opp til at saksforberedende dommer tar stilling til spørsmål som er omtvistet, men gjennom klarlegging og oppfordring bidrar til å peke på momenter som er sentrale for partene.³⁸

Rettens veiledningsplikt må etter § 11-5 sjuende ledd utøves slik at den ikke svekker tilliten til at dommeren er upartisk. Etter bestemmelsen innebærer det at dommeren ikke under tvistesaksbehandlingen kan gi partene råd om hvilke standpunkt de bør eller ikke bør innta, eller hvilke prosesshandlinger de bør eller ikke bør foreta. Ved utøvelsen av veiledningsplikten etter § 11-5, må retten etter sjetten ledd ta hensyn til om parten representeres av en prosessfullmektig eller ikke.

³³ Eldjarn (2016) s. 16.

³⁴ Backer (2015) s. 179.

³⁵ Eldjarn (2016) s. 121.

³⁶ Hjort (2018) s. 395.

³⁷ Robberstad (2021) s. 212.

³⁸ Robberstad (2021) s. 212.

2.4 Hensyn bak reglene om aktiv saksstyring

Gjennom aktiv saksstyring og ved anvendelse av reglene knyttet til saksforberedelsen legges det opp til at saksforberedende dommer må foreta flere skjønsmessige vurderinger. Tvistelovens formålsbestemmelse bidrar til å gi veiledning ved utøvelse av skjønn gjennom å oppstille viktige hensyn som gjør seg gjeldende ved anvendelse av lovens regler.³⁹ Formålsbestemmelsen samsvarer med Grunnloven § 95 om retten til en rettferdig rettergang.⁴⁰ Retten til en rettferdig rettergang fremgår også av EMK art. 6 nr. 1.⁴¹

Etter § 1-1 første ledd første punktum skal loven legge til rette for en forsvarlig og effektiv tvistesaksbehandling. Gjennom reglene om aktiv saksstyring skal retten tilpasse saksforberedelsen ut fra hva som kreves for å oppnå en effektiv og forsvarlig behandling av tvisten. At formålet bak reglene om aktiv saksstyring er å sikre en effektiv og forsvarlig behandling fremgår også av § 11-6 første ledd hvor det fremgår at retten skal legge en plan og følge denne opp slik at «saken effektivt og forsvarlig kan bringes til avslutning».

Målet om at tvistesaksbehandlingen skal være forsvarlig innebærer at tvistelovens regler skal legge til rette for materielt riktige avgjørelser.⁴² Rettens plikt til aktiv saksstyring under saksforberedelsen skal klarlegge hva som er faktisk og rettslig omtvistet, og hva som er uomtvistet eller irrelevant. Hvor saksforberedelsen bidrar til å spisse hva som er tvistens kjerne, vil hovedfokuset under hovedforhandlingen være på forhold som er sentralt for å løse tvisten. På denne måten vil reglene om aktiv saksstyring bidra til å legge et best mulig grunnlag for rettens avgjørelse. En forsvarlig tvistesaksbehandling vil også kunne bidra til å øke partenes tillitt til domstolene, ved at man opplever at hovedforhandlingen konsentreres rundt det som er tvistens springende punkt.

Forarbeidene legger til grunn at målet om en effektiv saksbehandling innebærer at saksbehandlingen skal være kortere enn 6 måneder.⁴³ Seksmånedersfristen samsvarer med Stortingets gjennomsnittlige mål for saksbehandlingen ved den enkelte domstol og domstolene

³⁹ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 44, jf. NOU 2001: 32 B s. 649.

⁴⁰ Lov 17. mai 814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven).

⁴¹ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

⁴² NOU 2001: 32 B s. 650.

⁴³ NOU 2001: 32 B s. 650.

samlet.⁴⁴ Som ledd i sin aktive saksstyring må saksforberedende dommer vurdere hvor mye tid som trengs for å forberede saken, og hvordan tiden under saksforberedelsen skal brukes.

En tvistesaksbehandling som skal være effektiv kan komme i konflikt med målet om å sikre en forsvarlig tvistesaksbehandling.⁴⁵ Spenningsforholdet mellom hensynene vil være noe retten ved utøvelse av aktiv saksstyring og bruk av lovens virkemidler må vurdere og ta hensyn til. Legger retten opp til en tvistesaksbehandling som er for effektiv, vil dette kunne gå på bekostning av målet om en forsvarlig tvistesaksbehandling.

I tillegg til å sikre en effektiv og forsvarlig tvistesaksbehandling, skal reglene om aktiv saksstyring legge til rette for en konsentrert tvistesaksbehandling.⁴⁶ Konsentrasjon rundt det som er sentralt og omtvistet under saksforberedelsen skal hindre at partene bruker tid på å behandle spørsmål som er uomtvistet, perifere eller irrelevante. En naturlig konsekvens av at sakens konsentreres rundt det som er omtvistet er at dette øker muligheten for at partene inngår forlik før hovedforhandlingen. I tillegg til å sikre konsentrasjon rundt hva som er omtvistet, vil det være lettere for saksforberedende dommer å vurdere hvor mye tid som må settes av til saksforberedelse og hovedforhandling ved at tvistesaksbehandlingen konsentreres.

Ved å sikre konsentrasjon gjennom saksforberedelsen kan man legge til rette for at hovedforhandlingen gjennomføres mest mulig konsentrert, både prosessuelt og materielt. Målet om en konsentrert tvistesaksbehandling kan bidra til at hovedforhandlingen prosessuelt gjennomføres uten avbrudd og utsettelse, og materielt slik at man sikrer rettslig argumentasjon og bevisføring rundt de omtvistede rettslige og faktiske omstendigheter.⁴⁷ Konsentrasjon rundt det som er omtvistet vil også styrke avgjørelsesgrunnlaget og kunne øke sannsynligheten for materielt riktige avgjørelser, ettersom saksbehandlingen konsentreres rundt de forhold som er faktiske og rettslig omtvistet.⁴⁸ På denne måten kan målet om en konsentrert tvistesaksbehandling bidra til at færre saker ankes.

Prinsippet om aktiv saksstyring vil bidra i avveiningen av de ulike hensynene hvor målet for avveiningen er å sikre en tvistesaksbehandling som er proporsjonal.⁴⁹ Tvisteloven § 1-1 andre ledd fjerde strekpunkt fremhever at «saksbehandlingen og kostnadene (skal) stå i et rimelig

⁴⁴ Prop. 1 S (2017-2018).

⁴⁵ NOU 2001: 32 A s. 133.

⁴⁶ NOU 2001: 32 A s. 133.

⁴⁷ Nylund (2021) s. 416.

⁴⁸ Nylund (2021) s. 417.

⁴⁹ Vangsnes (2018) s. 20.

forhold til sakens betydning». Gjennom aktiv saksstyring skal dommeren legge til rette for at tvistesaksbehandlingen blir proporsjonal og samtidig ivareta hensynet til effektivitet og forsvarlighet. Saksforberedelsen skal etter reglene om planmøte i § 9-4 første ledd legge til rette for en «rask, prosessøkonomisk og forsvarlig behandling».

Proporsjonalitetsprinsippet innebærer at det skal være samsvar mellom de ressurser som brukes på behandling av tvisten og betydningen av tvisten.⁵⁰ En proporsjonal tvistesaksbehandling skal sikre at kostnadene og tidsbruken ikke blir uforholdsmessig. På denne måten legger proporsjonalitetsprinsippet opp til at domstolenes begrensede ressurser fordeles ut fra en tanke om at tvister av liten betydning ikke skal gjennomgå en tvistesaksbehandling som medfører uforholdsmessig bruk av tid og penger.⁵¹ En tvistesaksbehandling som ikke er proporsjonal kan føre til at parter ikke tørr å bringe krav inn for domstolene i frykt for store økonomiske kostnader. Dette svekker partenes rettssikkerhet og kan få samfunnsmessige virkninger i form av at berettigede krav ikke blir fremmet for domstolene.⁵²

Ved anvendelse av hensynene vil det ofte ikke foreligge et skarpt skille mellom effektivitet, forsvarlighet og konsentrasjon. Ofte vil hensynene i stor grad virke sammen, og proporsjonalitetsprinsippet vil derfor få en veiledende funksjon ved vektlegging av de ulike hensynene ved rettens utøvelse av aktiv saksstyring.

⁵⁰ Schei mfl., *Tvisteloven: kommentarutgave, Ajourført lovkommentar pr. 1. september 2021*, Juridika, § 1-1 pkt. 1.

⁵¹ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 44.

⁵² NOU 2001: 32 A s. 134.

3 Virkemidler for å sikre aktiv saksstyring under saksforberedelsen

3.1 Plan for den videre saksbehandlingen

Den viktigste bestemmelsen for å sikre plikten til aktiv saksstyring etter § 11-6 fremgår av § 9-4, hvor rettens plikt til å legge en plan for saksforberedelsen konkretiseres. Retten skal i samarbeid med partene etter § 9-4 første ledd legge en plan for den videre tvistesaksbehandlingen. Etter § 9-4 andre ledd skal retten «straks tilsvare er innlagt» ta initiativ til planmøtet. Strukturering av tvisten tidlig under saksforberedelsen bidrar til at saksforberedende dommer får et aktivt forhold til tvisten og at det etableres direkte kontakt mellom retten og prosessfullmektigene. På denne måten er planmøtet viktig for å bidra til konsentrasjon av tvisten og en effektiv saksforberedelse.⁵³ I praksis er det saksforberedende dommer og prosessfullmektigene som deltar i planmøtet, ikke partene selv.⁵⁴ Etter § 9-4 tredje ledd kan planmøtet holdes som fjernmøte etter reglene i kapittel 13.

Planmøtet skal brukes til å identifisere hvilke spørsmål partene må belyse under saksforberedelsen.⁵⁵ Tvisteloven § 9-4 andre ledd oppstiller momenter saksforberedende dommer skal gjennomgå med partene under planmøtet. I planmøtet er det først og fremst prosessuelle spørsmål som avklares. Men § 9-4 andre ledd legger også opp til at materielle spørsmål må drøftes og avklares. Etter § 9-4 andre ledd bokstav j er oppregningen i andre ledd ikke uttømmende. Dette innebærer at saksforberedende dommer som ledd i sin aktive saksstyring må vurdere hvilke momenter som er relevant og hvilke som ikke er relevante i den konkrete tvisten. Formålet med oppregningen i § 9-4 andre ledd er at momentene skal virke som en huskeliste, ikke å bidra til en omstendelig saksforberedelse.⁵⁶

For å unngå at saksforberedelsen trekker unødig ut i tid og sikre at tiden under saksforberedelsen brukes effektivt, er det viktig at prosessuelle spørsmål avklares tidlig. Et overordnet mål med tvisteloven er å legge til rette for at tvister løses etter reglene om

⁵³ Berglund (2016) s. 151.

⁵⁴ Robberstad (2021) s. 157.

⁵⁵ NOU 2020: 11 s. 280.

⁵⁶ NOU 2001: 32 B s. 749.

rettsmekling eller mekling.⁵⁷ Saksforberedende dommer må derfor i planmøtet etter § 9-4 andre ledd bokstav a vurdere om rettsmekling eller mekling skal gjennomføres under saksforberedelsen. Rettens plikt til å vurdere muligheten for at tvisten kan løses gjennom rettsmekling eller mekling gjelder under hele saksforberedelsen.⁵⁸ I de tilfeller det er aktuelt med rettsmekling eller mekling under saksforberedelsen kan dommeren legge til rette for dette blant annet gjennom å fastsette tid og sted for avholdelse av rettsmøter etter § 9-5 tredje ledd. Også i andre tilfeller enn ved rettsmekling eller mekling skal saksforberedende dommer vurdere om det skal avholdes rettsmøter under saksforberedelsen etter § 9-4 andre ledd bokstav c. Saksforberedende dommer skal i planmøtet etter § 9-4 andre ledd bokstav b ta stilling til om tvisten skal behandles etter særlige regler. I enkelte tilfeller kan det være aktuelt å vurdere om en tvist som i utgangspunktet skal behandles etter reglene om allmennprosess er tjent med å behandles etter reglene om småkravprosess.⁵⁹

Etter § 9-4 andre ledd bokstav h skal tid og sted for hovedforhandlingen berammes allerede i planmøtet. Aktiv saksstyring innebærer at det er retten som avgjør hva som er tilstrekkelig tid til hovedforhandling, men ofte vil det være naturlig å ta utgangspunkt i forslag fra prosessfullmektigene. Avsatt tid vil gi partene en indikasjon på hva retten anser som sentralt ut fra hvor mye tid partene gis for å belyse hva som er faktisk og rettslig omtvistet. Retten har på denne måten mulighet til å sikre effektivitet og konsentrasjon, både under saksforberedelsen og under hovedforhandlingen.⁶⁰ I de tilfeller det kan være aktuelt å dele opp behandlingen av tvisten skal dette avklares i planmøtet etter § 9-4 andre ledd bokstav e. I tillegg skal retten under planmøtet avklare hvordan rettens sammensetning under hovedforhandlingen skal være etter § 9-4 andre ledd bokstav i.

Men også materielle spørsmål som skal bidra til at tvistens kjerne klarlegges skal tas opp under planmøtet. Saksforberedende dommer skal i planmøtet etter § 9-4 andre ledd bokstav d vurdere om det under saksforberedelsen skal inngis skriftlige redegjørelser. Skriftlige redegjørelser under saksforberedelsen vil kunne bidra til å belyse forhold ved tvisten som er viktig for tvistens utfall. I tillegg skal saksforberedende dommer under planmøtet gjennomgå bevisføringen og klarlegge om det kreves befarings, bevistilgang, sikring av bevis eller oppnevning av sakkyndige, etter § 9-4 andre ledd bokstav f. Utgangspunktet er at partene selv er ansvarlig for

⁵⁷ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 119.

⁵⁸ NOU 2001: 32 B s. 749.

⁵⁹ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 392.

⁶⁰ Berglund (2016) s. 141.

bevisføringen etter reglene i § 11-2. Men rettens aktive saksstyring og rettens veiledningsplikt etter § 11-5 femte ledd, gir saksforberedende dommer en mulighet til å oppfordre partene til å ta stilling til spørsmål knyttet til hvilke krav og hvilke bevis de ønsker å føre, ut fra målet om å legge til rette for et forsvarlig avgjørelsesgrunnlag.

3.2 Rettsmøter under saksforberedelsen

Rettsmøter under saksforberedelsen er et effektivt virkemiddel for å sikre at plikten til aktiv saksstyring ivaretas. I § 9-5 tredje ledd oppstilles muligheten til å avholde rettsmøter under saksforberedelsen. Saksforberedende dommer skal i planmøtet etter § 9-4 andre ledd bokstav c avgjøre om det skal avholdes rettsmøter under saksforberedelsen.

Etter § 9-5 tredje ledd første punktum kan retten beslutte at det skal avholdes rettsmøter under saksforberedelsen hvor dette vil være «nødvendig eller hensiktsmessig» for den videre saksforberedelsen. Rettens vurdering av om det skal avholdes rettsmøter under saksforberedelsen må vurderes ut fra hensynet om hva som bidrar til en mest mulig effektiv, forsvarlig og proporsjonal saksforberedelse, gjennom muntlige rettsmøter eller utveksling av prosessskriv.⁶¹ Etter bestemmelsen kan slike rettsmøter avholdes som fjernmøter, noe som bidrar til at rettsmøtet kan gjennomføres mer effektivt og mer kostnadsbesparende enn fysiske møter.

Forarbeidene trekker frem at rettsmøter kan være aktuelt i de tilfeller hvor partene i planmøtet ikke har tilstrekkelig oversikt over tvisten, noe som vil vanskeliggjøre rettens arbeid med å strukturere gjennomføringen av saksforberedelsen på en effektiv måte.⁶² I tillegg kan det under saksforberedelsen komme frem nye forhold ved tvisten som gjør at planen for gjennomføringen av saksbehandlingen må endres. I de tilfellene det er nødvendig kan saksforberedende dommer ta initiativ til at det avholdes et rettsmøte slik at man sammen med partene kan vurdere hvordan saksforberedelsen skal gjennomføres.

Rettsmøter under saksforberedelsen er også aktuelt i de tilfeller saksforberedende dommer mener at det er muligheter for at hele tvisten eller deler av tvisten kan løses gjennom rettsmekling eller mekling.⁶³ Gjennom rettsmøte vil partene i større grad enn under planmøtet

⁶¹ Schei mfl., *Tvisteloven: kommentarutgave, Ajourført lovkommentar pr. 1. september 2021*, Juridika, § 9-5 pkt. 3.

⁶² Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 393.

⁶³ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 393.

kunne diskutere hva som er omtvistet og hva som ikke er omtvistet. Rettsmøter under saksforberedelsen vil kunne legge til rette for at partene diskuterer sakens materielle spørsmål i større grad, noe som øker muligheten til å inngå forlik. Rettsmøter som ikke leder til at partene inngår forlik kan likevel bidra til at partene klarlegger sentrale deler av tvisten, og bidrar på denne måten med å spisse tvisten.

I tillegg til at rettsmøter under saksforberedelsen legger til rette for at partene i større grad kan diskutere tvistens materielle spørsmål, bidrar også rettsmøter til at saksforberedende dommer lettere kan føre kontroll med partenes prosessopplegg. I rettsmøter vil det være lettere og ofte raskere for partene å avklare hva partene er enige og uenige om. Gjennom en slik oppklaring vil det være lettere for saksforberedende dommer å veilede partene om hva de burde klarlegge under saksforberedelsen, og når dette burde skje. Rettsmøter vil også legge til rette for at dommeren lettere kan bidra partene med å klarlegge hva som er omtvistet, og på denne måten sikre rettens klarleggingsplikt etter § 11-5.

3.3 Skriftlige redegjørelser under saksforberedelsen

Under saksforberedelsen kan dommeren pålegge partene en plikt om å levere inn skriftlige redegjørelser etter § 9-9 tredje og fjerde ledd. Saksforberedende dommer skal i planmøtet etter § 9-4 andre ledd bokstav d ta stilling til om skriftlige redegjørelser vil bidra til en mer effektiv, prosessøkonomisk og forsvarlig saksbehandling. I de tilfeller retten krever at partene inngir skriftlige redegjørelser vil disse etter § 9-9 første ledd supplere det som fremgår under hovedforhandlingen og inngå i rettens avgjørelsesgrunnlag. Tvisteloven § 9-9 tredje og fjerde ledd utgjør derfor et unntak fra muntlighetsprinsippet som følger av § 9-14.

Retten kan kreve at partene skriftlig redegjør for avgrensede spørsmål i de tilfeller tvisten reiser «særlig kompliserte rettslige eller faktiske spørsmål» etter § 9-9 tredje ledd. I tillegg er det en forutsetning at en skriftlig redegjørelse bidrar til et «vesentlig sikrere avgjørelsesgrunnlag» og at prosessøkonomiske hensyn ikke taler imot at partene pålegges å inngi skriftlige redegjørelser.

Retten kan også etter § 9-9 fjerde ledd kreve at saksøkeren inngir kortfattet og systematiserte redegjørelser over faktiske forhold ved tvisten som er uoversiktlig under saksforberedelsen. Saksøkte må etter bestemmelsen inngi et svar på saksøkers redegjørelser, hvor det må fremgå hva saksøkte er enig og uenig i. Skriftlige redegjørelser over faktum skal etter bestemmelsen være kortfattet, og det vil ikke være i tråd med bestemmelsens formål at det utarbeides

argumenterende redegjørelser. Formålet er å klarlegge tvistens faktum og eventuelle uenigheter mellom parten, og dette må være styrende for hvor omfattende og detaljert redegjørelsene skal være.⁶⁴

En forutsetning for å sikre aktiv saksstyring under saksforberedelsen er at retten setter frister for partenes prosesshandlinger. I lys av formålet om at skriftlige redegjørelser skal bidra til å klarlegge kompliserte eller uoversiktlige forhold som partene er uenige om, tilsier dette at den skriftlige redegjørelsen må foreligge før avslutning av saksforberedelsen.⁶⁵ At pålegg om skriftlig redegjørelse må foreligge før avslutning av saksforberedelsen etter § 9-10, støttes også av bestemmelsens systematiske plassering i kapittel 9.⁶⁶

I vurderingen av om saksforberedende dommer som ledd i sin aktive saksstyring skal kreve at partene inngir skriftlige redegjørelser står hensynet til et forsvarlig avgjørelsesgrunnlag og hensynet til en proporsjonal tvistesaksbehandling opp mot hverandre. Formålet med skriftlige redegjørelser er å sikre retten et best mulig avgjørelsesgrunnlag, og på denne måten øke muligheten for et materielt riktig resultat. Utarbeidelsen av skriftlige redegjørelser er derimot tidkrevende. Et krav om å utarbeide skriftlige redegjørelser vil kunne bli uforholdsmessige hvor partenes tidsbruk og pengebruk ikke er forholdsmessig i forhold til tvistens betydning.

3.4 Partenes bevilbud

Tvisteloven bygger på prinsippet om fri bevisføring som fremgår av § 21-3. Prinsippet innebærer at partene kan føre de bevis de ønsker med mindre det foreligger et rettsgrunnlag som hindrer bevisføringen. Partene avgjør selv hvilke bevistema de ønsker at retten skal behandle og hvilke bevis de ønsker å føre. På denne måten legger prinsippet om fri bevisføring opp til en prosess som skaper tillit hos partene og kan bidra til materielt riktige avgjørelser ettersom partene kjenner tvisten best.

Frem til saksforberedelsen avsluttes etter § 9-10 kan partene påberope nye bevis. Etter endt saksforberedelse vil retten kunne nekte partene å føre nye bevis etter preklusjonsreglene i § 9-16. Allerede ved stevning og tilsvar skal partene opplyse om bevis, og etter § 21-6 første ledd i

⁶⁴ Schei mfl., *Tvisteloven: kommentarutgave, Ajourført lovkommentar pr. 1. september 2021*, Juridika, § 9-9 pkt. 5.

⁶⁵ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 395.

⁶⁶ Schei mfl., *Tvisteloven: kommentarutgave, Ajourført lovkommentar pr. 1. september 2021*, Juridika, § 9-9 pkt. 4.

bevistilbudet angi de bevis de ønsker å føre. Bevistilbudet er et viktig utgangspunkt for rettens plikt til aktiv saksstyring ved at saksforberedende dommer i planmøtet må gjennomgå bevisene, og om nødvendig sette frister for tilgang eller fremleggelse av bevis etter reglene i § 9-4 andre ledd bokstav f.

Bevistilbudet skal etter § 21-6 andre ledd angi hva beviset skal belyse og redegjøre for viktig informasjon ved beviset som partene regner med at motparten ikke kjenner til. Utgangspunktet for føring av bevis er muntlighets – og bevisumiddelbarhetsprinsippet, og innebærer derfor at bevistilbudet ikke skal være omfattende.⁶⁷ Dette følger også av ordlyden i § 21-6 andre ledd, som viser at redegjørelsen i bevistilbudet skal være «kort». Med utgangspunkt i partenes bevistilbud burde saksforberedende dommer også klarlegge om vitner skal avhøres etter reglene om fjernavhør i § 21-10 og om det er behov for bevisopptak etter reglene i kapittel 27.⁶⁸

Gjennom bevistilbudet skal saksforberedende dommer kunne vurdere om bevisene er relevante etter § 21-7. Etter § 21-7 andre ledd bokstav b kan retten nekte partene å føre bevis som ikke er «egnet til å styrke avgjørelsesgrunlaget nevneverdig». Som ledd i den aktive saksstyringen kan retten under saksforberedelsen nekte partene å føre flere bevis om samme bevistema, eller nekte partene å føre bevis som har liten bevisverdi.⁶⁹ På denne måten kan retten gjennom aktiv saksstyring sikre at partenes bevisførsel omhandler det som er omtvistet og ikke forhold som er irrelevante eller perifere.

Rettens mulighet til å begrense partenes bevisførsel under saksforberedelsen må ses i sammenheng med § 21-8. Tvisteloven § 21-8 skal sikre en proporsjonal bevisføring ved at retten må begrense partenes bevisføring ut fra en vurdering av tvistens omfang og verdien av bevisene.⁷⁰ Forskjellen fra § 21-7 er at saksforberedende dommer etter § 21-8 kan avskjære bevis ut fra målet om å oppnå en proporsjonal og effektiv saksbehandling, og ikke ut fra et ønsket om et best mulig avgjørelsesgrunnlag.⁷¹

⁶⁷ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 454.

⁶⁸ Schei mfl., *Tvisteloven: kommentarutgave, Ajourført lovkommentar pr. 1. september 2021*, Juridika, § 21-6 pkt. 2.

⁶⁹ NOU 2001: 32 B s. 949.

⁷⁰ NOU 2001: 32 A s. 142.

⁷¹ Hjort (2018) s. 396.

3.5 Partenes sluttinnlegg

I forbindelse med at saksforberedelsen avsluttes kan retten kreve at partene inngir et sluttinnlegg etter § 9-10 andre ledd. Hvorvidt partene skal inngi sluttinnlegg etter endt saksforberedelse skal avklares under planmøte etter reglene i § 9-4 andre ledd bokstav g. Sluttinnlegget skal etter § 9-10 andre ledd angi de påstander, påstandsgrunnlag, rettsregler som påberopes og de bevis partene ønsker å føre under hovedforhandlingen. Partenes sluttinnlegg har sammenheng med preklusjonsreglene i § 9-16. Etter avsluttet saksforberedelse kan partene i utgangspunktet ikke endre krav, påstander, påstandsgrunnlag og bevis mot motpartens protest.

Sluttinnlegget har på denne måten en oppsummerende funksjon ettersom partene må klarlegge hva som er omtvistet etter endt saksforberedelse. Saksforberedende dommer kan aktivt bruke sluttinnlegget for å sikre at hovedforhandlingen konsentreres rundt det som er omtvistet, og at partene under saksforberedelsen har klarlagt hva som er tvistens kjerne.⁷²

3.6 Sanksjoner ved brudd på plikten til aktiv saksstyring

For å sikre at retten ivaretar sin plikt til aktiv saksstyring må brudd på plikten medføre sanksjoner. Gjennom § 11-7 gis partene en hjemmel dersom saksforberedende dommer ikke i tilstrekkelig grad ivaretar plikten til aktiv saksstyring eller plikten til aktiv saksstyring er fraværende. Bestemmelsen må ses som et utslag av EMK art. 6 nr. 1, jf. art. 13.⁷³

Gjennom § 11-7 ilegges domstollederen et selvstendig ansvar for å sørge for at saksforberedende dommer følger opp sin plikt til aktiv saksstyring. Domstollederen kan måtte gi saksforberedende dommer pålegg, overføre saken til en annen dommer eller overta saken selv for å sikre at plikten til aktiv saksstyring ivaretas. Domstollederens beslutning etter § 11-7 første og andre ledd kan ankes.

Manglende oppfyllelse av plikten til aktiv saksstyring kan medføre at staten blir ansvarlig etter reglene om sakskostnader i § 20-12 første ledd bokstav b.

⁷² NOU 2001: 32 B s. 239.

⁷³ Schei mfl., *Tvisteloven: kommentarutgave, Ajourført lovkommentar pr. 1. september 2021*, Juridika, § 11-7 pkt. 1.

4 Evalueringer av tvistelovens regler om aktiv saksstyring

4.1 Manglende aktiv saksstyring under saksforberedelsen

Kulturrendringen som tvisteloven la opp til ville ikke realiseres bare ved iverksettelsen av tvisteloven. Virkemidlene aktiv saksstyring, planmøte og sluttinnlegg ville trenge tid på å bli grundig innarbeidet slik at disse ble en naturlig del av prosessen. Fjorten år etter iverksettelsen av loven ser det derimot ut til at bruken av lovens virkemidler og vektleggingen av saksforberedelsen ikke har hatt den funksjonen som var tiltenkt.

Hovedfunn fra evalueringen av tvisteloven og Riksrevisjonens undersøkelse er at vi enda har en prosess hvor saksforberedelsen kjennetegnes av manglende saksstyring. Målet om at reformen skulle bidra til en kulturrendring hvor man fikk en mer dommerstyrt prosess er ikke nådd.⁷⁴ Riksrevisjonen legger til grunn at lovens virkemidler i form av planmøte og tilskjæring av tvisten som skal sikre en effektiv fremdrift i saken, bare blir brukt i begrenset grad.⁷⁵

Evalueringen og Riksrevisjonen trekker frem at en stor utfordring er at planmøtet ikke benyttes på en slik måte at det får ut sitt fulle potensial.⁷⁶ Under saksforberedelsen gjennomføres det et planmøte og evalueringen viser at retten bruker under ti prosent av tiden i rettsmøter på planmøtet.⁷⁷ Tiden som brukes på planmøtet tilsier at dommeren ikke tar seg tid til å klarlegge hva som utgjør sakens kjerne, noe som er en viktig forutsetning for å skreddersy saksforberedelsen. Dette fører til at planmøtet i stor grad brukes til en ukritisk gjennomgang av momentene i § 9-4 andre ledd, og planmøtet har fått en mer rutinepreget funksjon enn den klarleggingsfunksjonen som var tiltenkt.

Utfordringen knyttet til bruken av planmøtet kan ha sammenheng med at saksforberedende dommer ikke opplever å ha tilstrekkelig tid til å forberede seg til planmøtene.⁷⁸ Manglende forberedelse gjør det vanskelig for saksforberedende dommer å bruke planmøtet til å tilskjære saken og resultatet blir at planmøtet i stor grad brukes på å avklare prosessuelle spørsmål. En

⁷⁴ Justis – og beredskapsdepartementet (2013) s.13 og 57.

⁷⁵ Riksrevisjonen (2019-2020) s. 12 og s. 121.

⁷⁶ Justis – og beredskapsdepartementet (2013) s. 44 og Riksrevisjonen (2019-2020) s. 122.

⁷⁷ Justis – og beredskapsdepartementet (2013) s. 32 og s. 129-130.

⁷⁸ Justis – og beredskapsdepartementet (2013) s. 41 og Riksrevisjonen (2019-2020) s. 81.

annen utfordring knyttet til planmøtet er oppfatningen saksforberedende dommer har av at prosessfullmektigene ikke kjenner tvisten godt nok under planmøtet til å kunne bidra til at tvisten tilskjæres.⁷⁹ Grunnen til dette kan være at prosessfullmektigene utover å utforme stevning og tilsvær ikke har tilstrekkelig oppfordring til å forberede seg til planmøtet, ettersom planmøtet i stor grad brukes til å avklare prosessuelle spørsmål og ikke materielle spørsmål.

Etter dagens praksis er det vanligste at det gjennomføres ett planmøte og bestemmelsen i § 9-5 tredje ledd om muligheten til å avholde rettsmøter under saksforberedelsen brukes lite i praksis.⁸⁰ Forarbeidene legger til grunn at det i de fleste saker ikke vil være behov for rettsmøter under saksforberedelsen, og dette kan være en forklaring på hvorfor virkemiddelet brukes lite.⁸¹ At det ikke avholdes flere rettsmøter under saksforberedelsen enn ett planmøte kan være en forklaring på hvorfor saksforberedelsen kjennetegnes av manglende aktiv saksstyring.

Evalueringen viser også at bruken av skriftlige redegjørelser under saksforberedelsen etter § 9-9 tredje og fjerde ledd er avtagende etter iverksettelse av tvisteloven.⁸² En mulig forklaring på at virkemiddelet i begrenset grad brukes er at vilkårene etter § 9-9 tredje ledd oppstiller en høy terskel om at det må være «særlig kompliserte juridiske eller faktiske spørsmål» og at en skriftlig redegjørelse vil bidra til et «vesentlig sikrere avgjørelsesgrunnlag» og at «prosessøkonomiske hensyn ikke taler mot». Partene vil ofte pådra seg kostnader ved utarbeidelse av skriftlige redegjørelser, ettersom at prosessfullmektigen i tillegg til å gjennomføre ordinær saksforberedelse og hovedforhandling også må utarbeide en skriftlig redegjørelse.⁸³ I de tilfeller planmøtet bare har behandlet prosessuelle spørsmål og i liten grad bidratt til å klarlegge tvistens materielle spørsmål, vil det være vanskelig for saksforberedende dommer å ta stilling til i hvilken grad skriftlige redegjørelser etter § 9-9 tredje eller fjerde ledd vil kunne bidra til å klarlegge tvisten på en måte som er proporsjonal.

Undersøkelser foretatt av Riksrevisjonen viser også at saksbehandlingen er lang og at tvistelovens frister ikke overholdes.⁸⁴ Lang saksbehandling og fristoverskridelser kan være et tegn på at saksforberedende dommer ikke er tilstrekkelig aktiv under saksforberedelsen. Riksrevisjonen karakteriserer det som sterkt kritikkverdig at mange domstoler ikke når

⁷⁹ Riksrevisjonen (2019-2020) s. 81.

⁸⁰ Vangsnes (2018) s. 140.

⁸¹ NOU 2001: 32 B s. 750-751.

⁸² Justis – og beredskapsdepartementet (2013) s. 56.

⁸³ Schei mfl., *Tvisteloven: kommentarutgave, Ajourført lovkommentar pr. 1. september 2021*, Juridika, § 9-9 pkt. 4.

⁸⁴ Riksrevisjonen (2019-2020) s. 9.

Stortingets mål for gjennomsnittlig saksbehandlingstid, og vurderer det som kritikkverdig at domstolene ikke i større grad overholder tvistelovens regler knyttet til frister.⁸⁵ I likhet med Riksrevisjonen legger Domstolkommisjonen til grunn at tiden fra tvisten kommer inn til retten og til hovedforhandlingen starter, trekker ut i tid. Dette er en indikasjon på at prosessen i liten grad tilpasses sakens betydning, karakter og omfang.⁸⁶ En prosess som tilpasser sakens betydning og konsentreres rundt det som er omtvistet, er i kjernen av prinsippet om aktiv saksstyring.

Stortingets mål for gjennomsnittlig saksbehandlingstid og tvistelovens regler om saksbehandlingstid om 6 måneder vil ikke være like treffende ved behandling av alle tvister, og tar ikke hensyn til de ulike domstolenes utfordringer knyttet til ressurser. Forklaringen på hvorfor saksbehandlingstiden er lang og lovens frister ikke overholdes er sammensatt, og avhenger ikke bare hvor aktiv dommeren er eller i hvilken grad man under saksforberedelsen anvender lovens virkemidler. Noen domstoler vil måtte behandle flere kompliserte tvister og i enkelte domstoler kan det være overvekt av saker som krever en grundig behandling. I disse tilfellene vil en saksbehandlingstid på 6 måneder ofte være urealistisk da det må foretas prosesshandlinger som gjør at domstolene ikke klarer å overholde fristen.

4.2 Lange hovedforhandlinger

Reformen skulle bidra til at hoved – og ankeforhandlingen skulle ta 30 prosent kortere tid når man så bort fra saker som gikk etter reglene om småkravprosess.⁸⁷ Evalueringen viser at man ikke har nådd målet om 30 prosent kortere hoved – og ankeforhandling.⁸⁸ Som begrunnelse for at målet ikke ble nådd legger departementet til grunn at utgangspunktet om 30 prosent reduksjon nok var satt for høyt i utgangspunktet.⁸⁹ I tillegg til at målet kanskje var satt noe for høyt er en naturlig konsekvens av at saksforberedelsen ikke brukes til å klarlegge de faktiske og rettslige forhold som er omtvistet, at man ikke får redusert tiden som brukes på hovedforhandlingen.

Et virkemiddel som ble innført ved tvisteloven var § 9-10 hvor saksforberedelsen avsluttes to uker før hovedforhandlingen og muligheten retten har til å kreve at partene inngir et sluttinnlegg. Evalueringen viser at avslutning av saksforberedelsen to uker før

⁸⁵ Riksrevisjonen (2019-2020) s. 9.

⁸⁶ NOU 2020: 11 s. 269.

⁸⁷ Ot.prp.nr.74 (2005-2006) s. 44.

⁸⁸ Justis – og beredskapsdepartementet (2013) s. 57.

⁸⁹ Justis – og beredskapsdepartementet (2013) s. 36 og 57.

hovedforhandling har bidratt til å skape ro før hovedforhandlingen.⁹⁰ En utfordring er at tidspunktet for når saksforberedelsen avsluttes og når sluttinnlegget skal inngis er sammenfallende. Tanken var at ved avslutning av saksforberedelsen og ved inngivelse av sluttinnlegget skulle partene ha klarlagt hva som er tvistens krav, påstander, påstandsgrunnlag og bevis, slik at man sikret en mest mulig konsentrert hovedforhandling. Dette ville bidra til at tiden man bukte på hovedforhandlingen ville reduseres.⁹¹ I praksis har ikke sluttinnlegget en oppsummerende funksjon, i stedet fremmer partene nye påstander, påstandsgrunnlag og bevis som motparten må svare på.⁹² At sluttinnlegget presenterer nye forhold som partene ikke har avklart, viser at tiden under saksforberedelsen ikke brukes slik den var tiltenkt. Inngivelse av sluttinnlegg fører til at saksforberedelsen ikke avsluttes to uker før hovedforhandlingen, men gjør at man får en praksis hvor partene gjerne utveksler prosesskriv frem til hovedforhandlingen starter.

En forklaring på hvorfor vi har en prosess som kjennetegnes av lange hovedforhandlinger er at prinsippet om fri bevisføring bidrar til at partene ofte ønsker å føre flest mulig bevis ut fra en tanke om at dette bidrar til at saken blir best mulig opplyst.⁹³ Norsk prosesslovgivning skiller seg fra europeisk prosesslovgivning ved at det brukes mindre tid til saksforberedelsen, men mye tid under hovedforhandlingen til å gjennomgå partenes bevisførsel.⁹⁴ Tilgangen til bevis har også endret seg etter iverksettelsen av tvisteloven. Teknologisk utvikling gjør at bevistilgangen og bevisene som føres ofte er mange og komplekse. I tillegg øker bruken av vitner per sak.⁹⁵ Utviklingen har ført til at sakene har blitt mer komplekse enn det som var situasjonen når tvisteloven ble iverksatt.

En utfordring er at saksforberedelsen brukes i stor grad til å avklare prosessuelle spørsmål og ikke de materielle spørsmålene. En konsekvens av at denne praksisen er at det blir vanskelig for saksforberedende dommer å avskjære bevis ut fra en vurdering om hvilke bevistema som er sentrale og hva som vil være en tilstrekkelig bevisførsel. Situasjonen blir ofte at retten under hovedforhandlingen må bruke tid på å sortere partenes bevisførsel, hvor man først under hovedforhandlingen klarlegger at enkelte bevistema i partenes bevistilbud ikke er relevante for tvisten, og at det derfor ikke er behov for bevisførselen. En utfordring er også at

⁹⁰ Justis – og beredskapsdepartementet (2013) s. 48.

⁹¹ Ot.prp.nr.51 (2004-2005) s. 190.

⁹² Justis – og beredskapsdepartementet (2013) s. 48-49.

⁹³ Hjort (2018) s. 396.

⁹⁴ NOU 2020: 11 s. 267.

⁹⁵ NOU 2020: 11 s. 271.

hovedforhandlingen brukes til å føre flere vitner som forklarer seg om det samme bevisetema, uten å tilføye tvisten nye opplysninger. En hovedforhandling som i stor grad brukes på å klarlegge hva som er omtvistet, vil ikke danne ett like godt grunnlag for rettens avgjørelsesgrunnlag som i de tilfeller hvor hovedforhandlingen i stor grad konsentreres rundt det som er omtvistede rettslige og faktiske omstendigheter. Lange hovedforhandlinger er også svært kostnadsdrivende da både dommerne, prosessfullmektigene og partene alle er til stede.

Et symptom på at saksforberedelsen ikke oppfyller den funksjonen den var ment å ha og at hovedforhandlingene i stor grad brukes på å klarlegge partenes bevisførsel kan også forklare hvorfor mange tvister ankes. Domstolkommisjonen legger også til grunn at mangelfull saksstyring under saksforberedelsen kan føre til at tingrettens avgjørelsesgrunnlag blir svakt, og at partene derfor ønsker å anke.⁹⁶

For å sikre at saksforberedelsen brukes til å spisse saken frem mot hovedforhandlingen trekker Riksrevisjonen frem at man gjennom å legge til rette for en felles praksis og større satsing på aktiv saksstyring, kan sikre en effektiv utnyttelse av de virkemidler og muligheten loven allerede oppstiller.⁹⁷ Domstolkommisjonen foreslår flere tiltak for å effektivisere og sikre konsentrasjon under saksforberedelsen i tingretten, sentralt for oppgaven er lovforslagene knyttet til § 9-4.⁹⁸

⁹⁶ NOU 2020: 11 s. 275.

⁹⁷ Riksrevisjonen (2019-2020) s. 12 og s. 122.

⁹⁸ NOU 2020: 11 s. 316.

5 Forslag til styrking av saksforberedelsen

5.1 Bedre utnyttelse av planmøte

5.1.1 Økt bruk av retningslinjer, veiledere og maler for å strukturere planmøtet

Hovedutfordringen med planmøtet er at disse i stor grad gjennomføres raskt og brukes til å klarlegge prosessuelle spørsmål. Ofte kjenner ikke prosessfullmektigene saken godt nok til å allerede i planmøtet spisse saken. Saksforberedende dommer bruker liten tid på selve planmøtet og går i stor grad gjennom momentene i § 9-4 andre ledd som en sjekkliste. Domstolkommisjonen og Riksrevisjonen viser til at økt bruk av ikke bindende virkemidler som retningslinjer, veiledere og maler kan bidra til bedre utnyttelse av planmøtet.⁹⁹

Domstolkommisjonen trekker frem retningslinjene utarbeidet av Dommerforeningen, Advokatforeningen og Domstoladministrasjonen.¹⁰⁰ Arbeidsgruppen har utarbeidet maler til innkalling til planmøtet, gjennomføring av planmøte og mal for tilbakemelding til advokater. Formålet med retningslinjene er å legge til rette for at dommere og advokatene kan utnytte lovens allerede eksisterende virkemidler.¹⁰¹ Retningslinjene skal bidra til at prosessfullmektigene i større grad enn i dag må forbereder seg til planmøtet ved å gjennomgå punktene i innkallingen, og saksforberedende dommer må i større grad bruke planmøtemalen og momentene i § 9-4 andre ledd til å skreddersy saksforberedelsen slik at den blir proporsjonal.¹⁰²

Domstolkommisjonen trekker også frem at veiledere for avsatt tid til hovedforhandling kan være med på å bidra til at prosessfullmektigene strukturerer sin bevisførsel bedre og da særlig i forhold til vitneførsel.¹⁰³ Veiledere for forventet tidsbruk kan bidra til at prosessfullmektigene ikke overforbereder tvisten, men tidlig under saksforberedelsen tilpasser forberedelsen ut fra

⁹⁹ NOU 2020: 11 s. 284 og Riksrevisjonen (2019-2020) s. 81.

¹⁰⁰ *Forslag til felles retningslinjer for behandlingen av sivile saker i tingrettene og lagmannsrettene – Ny giv for tvisteloven*, (2019).

¹⁰¹ *Forslag til felles retningslinjer for behandlingen av sivile saker i tingrettene og lagmannsrettene – Ny giv for tvisteloven*, (2019) pkt. 2.

¹⁰² *Forslag til felles retningslinjer for behandlingen av sivile saker i tingrettene og lagmannsrettene – Ny giv for tvisteloven*, (2019) pkt. 4.

¹⁰³ NOU 2020: 11 s. 285.

hva man under saksforberedelsen har klarlagt at skal behandles under hovedforhandlingen. På denne måten kan slike veiledere bidra til kortere hovedforhandlinger. Felles retningslinjer, veiledere og maler vil også kunne bidra til en felles forståelse av hva saksforberedelsen skal brukes til og hva som må klarlegges allerede under planmøtet. En felles forståelse og klarere forventinger partene imellom vil kunne legge til rette for at dommeren inntar en mer aktiv rolle under saksforberedelsen.

En felles praksis som bidrar til bedre utnyttelse av saksforberedelsen vil kunne være kvalitetshevende. Retningslinjer, veiledere og maler vil i tillegg til å kunne bidra til avklaring av praktiske spørsmål, utformes slik at også tvistens materielle spørsmål klarlegges i større grad enn det som fremkommer av loven. Tvister som kommer inn til domstolene har mange likhetstrekk, noe som kan være retningsgivende ved utforming av retningslinjer, veiledere og maler. Slike virkemidler vil kunne bidra til at både saksforberedende dommer og prosessfullmektigene har klare rammer å forholde seg til allerede ved starten av saksforberedelsen. Dette vil kunne bidra til at saksforberedelsen raskere kommer inn på riktig spor, slik at partene bruker saksforberedelsen til å klarlegge hva som er omtvistet.

En utfordring med retningslinjer, veiledere og maler er at disse ikke vil være like effektive i alle saker. En forutsetning for at slike virkemidler skal kunne bidra til en bedre utnyttelse av saksforberedelsen er at disse ikke brukes som sjekklistor som i stor grad klarlegger prosessuelle spørsmål. Retningslinjer, veiledere og maler må brukes slik at de tilpasses hver tvist, også de mer kompliserte tvistene. Partene må ønske å bruke slike virkemidler aktivt og på denne måten unngå at man får en mekanisk bruk. Saksforberedende dommer må derfor sørge for at slike virkemidler brukes som en veiledning i den konkrete tvisten og ikke som et skjema partene går igjennom. En mekanisk bruk vil i liten grad bidra til bedre utnyttelse av planmøte.

I tillegg representerer virkemidlene en ny arbeidsmetode som tar tid å innarbeide. Nye arbeidsmetoder vil ofte være utfordrende å innarbeide og kan ta lengre tid enn ved en lovendring. En utfordring vil være å sikre at retningslinjer, veiledere og maler blir brukt av dommere og prosessfullmektiger, og hindre at kun enkelte domstoler eller dommere benytter seg av disse. Utstrakt bruk av slike virkemidler vil også påvirke hvordan prosessfullmektigene forholder seg til saksforberedende dommer og hvor mye prosessfullmektigene forbereder seg til planmøtet. For at slike virkemidler skal bidra til en bedre utnyttelse av planmøtet må disse brukes av domstolene på en måte som hindrer at det utvikler seg ulike praksis ulike steder. Hvor ikke alle domstolene og dommere aktivt bruker slike retningslinjer, veiledere og maler vil det

være vanskelig å oppnå en kulturendring. Kun gjennom utstrakt bruk vil man få til en kulturendring som kan bidra til at planmøtet utnyttes bedre. En viktig forutsetning som er fremhevet av Domstolkommisjonen er at det legges til rette for at disse kan justeres og endres av dommerne etter hvert som man bruker dem og ser hvilken funksjon og hvilke behov slike virkemidler kan bidra med i tvistesaksbehandlingen.¹⁰⁴

5.1.2 Klarlegging av tvistespørsmålet under planmøtet

En utfordring med saksforberedelsen er at saksforberedende dommer fortsatt har en tilbaketrukket rolle med tanke på ansvaret med å klarlegge tvistens materielle spørsmål. Domstolkommisjonen foreslår derfor en tilføyelse i § 9-4 første ledd for å tydeliggjøre rettens ansvar for å klarlegge tvistens materielle spørsmål under saksforberedelsen.¹⁰⁵ Etter lovforslaget skal § 9-4 første ledd være:

«Retten skal aktivt og planmessig styre saksforberedelsen for å oppnå en rask, prosessøkonomisk og forsvarlig behandling. Under saksforberedelsen skal retten sørge for at tvistes spørsmål blir klarlagt».

Retten har allerede etter reglene om rettens veiledningsplikt en klarleggingsplikt etter § 11-5 tredje ledd. Men utfordringen ved at saksforberedelsen ikke i tilstrekkelig grad bidrar til å klarlegge hva som materielt er omtvistet, viser at klarleggingsplikten i liten grad bidrar til at tvistens materielle spørsmål klarlegges. Lovforslaget vil kunne bidra til å tydeliggjøre behovet for at partene tidlig under saksforberedelsen klarlegger materielle spørsmål, og da særlig under planmøtet.

Klarlegging av tvistes spørsmålet under planmøtet må ses i sammenheng med Domstolkommisjonens forslag om preklusjonsregler mellom instansene. Preklusjonsreglene vil innebære at prosesshandlinger som ikke har vært fremsatt under behandling i tingretten, kan bli nektet fremmet ved en eventuell ankebehandling.¹⁰⁶ Preklusjonsregler mellom instansene vil innebære at saksforberedelsen i tingretten får stor betydning, og vil bidra til at tyngdepunktet flyttes fra hovedforhandlingen over til saksforberedelsen. På bakgrunn av dette kan det være

¹⁰⁴ NOU 2020: 11 s. 285.

¹⁰⁵ NOU 2020: 11 s. 278.

¹⁰⁶ NOU 2020:11 s. 278.

behov for en tilføyelse som presiserer saksforberedende dommers ansvar under saksforberedelsen.

Tilføyelsen i § 9-4 første ledd om at «[u]nder saksforberedelsen skal retten sørge for at tvistespørsmål blir klarlagt» vil i stor grad ha en pedagogisk funksjon. Tvisteloven inneholder allerede regler og virkemidler som legger opp til at saksforberedelsen skal brukes til å klarlegge også materielle spørsmål. I hvilken grad tilføyelsen bidra til å endre praksisen knyttet til planmøtet er vanskelig å se. En konkretisering i loven kan være en påminnelse til partene om hva som er formålet med planmøtet, og på denne måten et signal om at partene må endre praksisen. Mer usikkert er det om en slik tilføyelse vil bidra til en reell endring hvor man får en bedre utnyttelse av planmøtet og en mer aktiv saksforberedelse.

5.2 Rettens plikt til å utarbeide en skriftlig sammenfatning

For å tilføre et nytt virkemiddel som skal bidra til å styrke saksforberedelsen foreslår Domstolkommisjonen at saksforberedende dommer skal ha en plikt til å utarbeide en skriftlig sammenfatning. Tvisteloven § 9-4 kan få et nytt fjerde ledd:

«Retten skal utarbeide en kort skriftlig sammenfatning av partenes krav, påstander, påstandsgrunnlag, og om og på hvilket grunnlag motparten bestrider disse. Partene skal gis rett til å uttale seg om sammenfatningen. Dersom saken reiser særlig kompliserte rettslige eller faktiske spørsmål, kan retten fastsette at partene skal gi en kortfattet skriftlig redegjørelse for disse avgrensede spørsmålene før retten lager sin sammenfatning. Dersom saken er oversiktlig, kan sammenfatningen gjøres muntlig under planmøtet og inntas i rettsboken. Retten kan revidere sammenfatningen».

I likhet med lovforslaget knyttet til § 9-4 første ledd er formålet med § 9-4 fjerde ledd å legge til rette for at dommeren i større grad bistår partene med å klarlegge tvistens materielle spørsmål.¹⁰⁷ Domstolkommisjonen mener at en skriftlig sammenfatning i tilknytning til planmøtet vil føre til at partene forbereder seg bedre til planmøtet. Dette vil kunne bidra til at man i planmøtet kan avklare både prosessuelle og materielle spørsmål. Sammenfatningen skal

¹⁰⁷ NOU 2020: 11 s. 279.

hindre at partene endrer krav, påstander, påstandsgrunnlag eller bevisførselen tett opp mot hovedforhandlingen, og på denne måten sikre et bedre avgjørelsesgrunnlag for retten.¹⁰⁸

Sammenfatningen skal kunne endres og justeres av saksforberedende dommer og partene under saksforberedelsen. Retten må sikre kontradiksjon rundt endringene og foreta justeringene av sammenfatningen under saksforberedelsen.¹⁰⁹ Sammenfatningen skal være et hjelpemiddel under hele saksforberedelsen som skal bidra til at den totale tidsbruken reduseres.¹¹⁰

Den skriftlige sammenfatningen skal utarbeides før eller i etterkant av planmøtet.¹¹¹ Dette vil bidra til at dommeren må sette seg tidlig inn i saken, noe som er en forutsetning for en aktiv saksforberedelse. Dommeren må sette av tid og bruke denne tiden på å sette seg inn i tvisten for å kunne utarbeide den skriftlige sammenfatningen. Dette vil kunne bidra til at retten i større grad prioriterer å bruke tid på saksforberedelsen, og vil vise prosessfullmektigene at saksforberedende dommer kjenner saken allerede ved starten av saksforberedelsen. Lovforslaget må ses i sammenheng med Domstolkommisjonens forslag om å anerkjenne saksforberedelsen som et eget ledd, på lik linje med hovedforhandling og domsskriving.¹¹²

5.2.1 Mulige fordeler ved en skriftlig sammenfatning

Utarbeidelsen av en skriftlig sammenfatning vil kunne være et viktig virkemiddel for å oppnå konsentrasjon og tidlig legge grunnlaget for partenes videre arbeid med tvisten. Sammenfatningen vil synliggjøre hvilke krav, påstander, påstandsgrunnlag og bevis partene er enige og uenige om. På denne måten vil saksforberedende dommer lettere kunne tilskjære tvisten og sammen med partene jobbe mer målrettet for å klarlegge tvistens kjerne frem mot hovedforhandlingen. Virkemidlet sluttinnlegg har ikke hatt den oppsummerende funksjonen som var tiltenkt. Virkemidlet legger opp til at partene skal tenke gjennom sine prosessopplegg og hva som utgjør tvistens kjerne mot slutten av saksforberedelsen. En skriftlig sammenfatning som foreligger ved starten av saksforberedelsen kan bidra til at prosessen blir mer balansert idet retten og partene allerede innledningsvis må klarlegge hva som er faktisk og rettslig omtvistet. Dette kan bidra til at sluttinnlegget får den oppsummerende funksjonen som var tiltenkt, og

¹⁰⁸ NOU 2020: 11 s. 279.

¹⁰⁹ NOU 2020: 11 s. 279.

¹¹⁰ NOU 2020: 11 s. 279.

¹¹¹ NOU 2020: 11 s. 279.

¹¹² NOU 2020: 11 s. 278.

hindre at vi har en prosess som er «baktung» i form av at mye klarlegges rett før eller under hovedforhandlingen.

Allerede ved stevning og tilsvar skal partene bidra til å klarlegge tvisten. Krav til utforming av stevning og tilsvar skal sikre at prosessfullmektigene setter seg godt inn i tvisten og klarlegger hva som er omtvistet og hvordan man ønsker å belyse dette. I praksis ser man at stevning og tilsvar ikke utformes slik at de danner et godt grunnlag for den saksforberedende dommer til å strukturere og tilskjære tvisten, og prosessfullmektigene trenger hjelp til å finne tvistens kjerne.¹¹³ Sammenfatningen kan være et virkemiddel hvor retten lettere kan hjelpe partene med å klarlegge hva som er omtvistet og på denne måten sikre en effektiv saksforberedelse. Gjennom en skriftlig sammenfatning får partene et fellesdokument som kan gjøre det lettere å klarlegge tvisten enn det er gjennom stevning og tilsvar.

En fordel med utarbeidelse av en skriftlig sammenfatning er at det kan danne et bedre utgangspunkt for en diskusjon mellom partene enn det planmøtet kan. Gjennom at partene innledningsvis får diskutert hva som er omtvistet vil dette kunne virke styrende for partenes videre arbeid med tvisten. En skriftlig sammenfatning kan endre praksisen med at planmøtet i stor grad brukes til å gjennomgå momentene i §9-4 andre ledd, og bidra til at man i større grad diskuterer hva som er faktisk og rettslig omtvistet. Rettens sammenfatning vil vise partene at saksforberedende dommer har satt seg inn i tvisten og prosessfullmektigene kan oppklare eventuelle misforståelser. På denne måten kan man hindre at det under saksforberedelsen sendes omfattende prosesskriv som er mer forvirrende enn oppklarende, og som er for omfattende til at saksforberedende dommer har tid til å sette seg inn i dem før hovedforhandlingen. I tillegg vil den skriftlige sammenfatningen gjøre det lettere for dommeren å stille spørsmål til partene knyttet til sentrale omtvistede spørsmål, uten å ta stilling til omtvistede spørsmål under saksforberedelsen.

Utarbeidelse av en skriftlig sammenfatning kan også bidra til økt bruk av virkemidlet rettsmøter under saksforberedelsen, men Domstolkommisjonen drøfter ikke utover dette hvordan saksforberedende møter kan bidra til en mer effektiv saksforberedelse.¹¹⁴ Hvor dommeren forut for planmøtet eller under planmøtet utarbeider en skriftlig sammenfatning vil det være lettere å vurdere behovet for rettsmøter under saksforberedelsen i planmøtet. I de tilfeller man ikke under

¹¹³ Robberstad (2021) s. 156.

¹¹⁴ NOU 2020: 11 s. 279.

planmøtet behandler tvistens materielle spørsmål kan rettsmøter hvor man arbeider videre med sammenfatningen være viktig for å sikre konsentrasjon og en effektiv saksforberedelse. På denne måten kan en skriftlig sammenfatning bidra til at saksforberedende møter både bidrar til å klarlegge hva som er omtvistet, og kan være en arena for ordinær mekling. En skriftlig sammenfatning som tidlig tydeliggjør hva partene er uenige om vil også i stor grad legge til rette for at flere saker forliket tidlig under saksforberedelsen, da faktiske og rettslige spørsmål klarlegges på et tidligere tidspunkt under saksforberedelsen enn det som er praksis i dag.

5.2.2 Mulige svakheter ved en skriftlig sammenfatning

En utfordring med en skriftlig sammenfatning er at den under hele saksforberedelsen vil kunne endres og justeres. Dersom saksforberedende dommer og partene ser på sammenfatningen som midlertidig kan dette medføre at det ikke legges ned et tilstrekkelig arbeid med utformingen. Hvor sammenfatningen ikke blir forpliktende nok kan man få en praksis hvor partene ønsker å endre og justere sammenfatningen helt frem til avslutning av saksforberedelsen, uten at partene under saksforberedelsen har klarlagt hva som er omtvistet. En forutsetning for at en skriftlig sammenfatning skal ha den funksjonen den er tiltenkt er at partene eller prosessfullmektigene allerede gjennom stevning og tilsvær bidrar til å klarlegge hva som er omtvistet og hvilke bevis som vil bli ført. Evalueringen og undersøkelser viser at det ofte er utfordrende for prosessfullmektigene å bidra til klarlegging så tidlig i så saksforberedelsen. Dette vil kunne medføre at saksforberedende dommer bruker mye tid på å skrive en sammenfatning på grunnlag av prosesskriv som prosessfullmektigene har levert inn uten å ha satt seg godt nok inn i tvisten.

En annen utfordring med en skriftlig sammenfatning er at partene ikke bruker saksforberedelsen på å diskutere hva som er rettslig og faktisk omtvistet, men bruker mye tid og ressurser på å diskutere detaljer i sammenfatningen. Dette vil være kostnadsdrivende og vil i liten grad bidra til konsentrasjon. Skal sammenfatningen bidra til at det brukes mere tid på saksforberedelsen som senere spares inn, må sammenfatningen oppleves som forpliktende både for saksforberedende dommer og for partene. Saksforberedende dommer må forhindre at partene bruker tid på å diskutere detaljer i sammenfatningen som ikke er relevante for tvisten.¹¹⁵

¹¹⁵ NOU 2020: 11 s. 279.

Hvor mye tid saksforberedende dommer må bruke på å utarbeide den skriftlige sammenfatningen vil avhenge av hvor kompleks tvisten er. Sammenfatningen skal etter lovforslaget være «kort». Plikten til å utarbeide en skriftlig sammenfatning vil kunne være tidkrevende også i de mindre og oversiktlige sakene. I mindre saker vil en utfordring kunne være at det ikke er klart for dommeren tidlig i saksforberedelsen at tvisten er oversiktlig før etter å ha utarbeidet en skriftlig sammenfatning og eventuelle misforståelser har blitt oppklart under planmøtet. Hvorvidt denne økte tidsbruken i forbindelse med å utarbeide sammenfatningen vil kunne spares inn senere i tvistesaksbehandlingen er vanskelig å forutse. Saksforberedende dommer vil måtte sette av tid til å utarbeide sammenfatningen, men vil også måtte forberede seg på å bruke tid under saksforberedelsen til å foreta de endringer og justeringer som kreves. For saksforberedende dommer vil det være vanskelig å vurdere hvor mye tid som må settes av til å skrive sammenfatningen og følge den opp under saksforberedelsen.

Gjennom en plikt til å utarbeide en skriftlig sammenfatning vil man i stor grad endre arbeidsfordelingen mellom partene i saksforberedelsen. En utfordring med sammenfatningen er risikoen for at man kan få en praksis hvor prosessfullmektigene eller partene inngir omfattende prosesskriv med en forventning om at saksforberedende dommer må sortere partenes krav og anførsler og klarlegge hva som er faktisk og rettslig omtvistet. Dette vil gjøre det utfordrende og tidkrevende for saksforberedende dommer å utarbeide den skriftlige sammenfatningen. En slik praksis vil også kunne føre til at saksforberedelsen blir forsinket og kostandene øker.

En utfordring med lovforslaget er at saksforberedende dommer kun i de tilfellene saken reiser «særlig kompliserte rettslige eller faktiske spørsmål» kan be partene om å gi en kortfattet skriftlig redegjørelse for de avgrensede spørsmålene. Lovforslagets ordlyd kan bidra til at partene i for stor grad overlater det til dommeren å klarlegge tvisten innledningsvis. Hvor partene eller prosessfullmektigene ikke gjennom stevning og tilsvær har klarlagt hva som er de rettslige og faktiske spørsmålene, burde det ikke oppstilles vilkår om «særlig kompliserte rettslige eller faktiske spørsmål». Lovforslagets ordlyd kan føre til at saksforberedende dommer ikke ber prosessfullmektigene om å inngi slike skriftlige redegjørelser og det utvikler seg en praksis hvor prosessfullmektigene overlater store deler av klarleggingsjobben til saksforberedende dommer og i liten grad bidrar selv. Om sammenfatningen vil bidra til et

samarbeid mellom saksforberedende dommer og prosessfullmektigene hvor alle må bidra til å klarlegge tvisten, er vanskelig å forutse.

5.3 Begrense partenes bevisførsel under saksforberedelsen

For å hindre lange hovedforhandlinger hvor tiden i stor grad brukes til å klarlegge hvilke bevistema og bevis som er relevante, foreslår Domstolkommisjonen å ta inn en henvisning til § 21-8 i § 9-4 andre ledd bokstav f:

«Gjennomgåelse av bevisføring – herunder om det kreves befaring eller tilgang til eller fremleggelse av bevis, om bevis skal sikres og om det bør oppnevnes sakkyndig og om varslet bevisføring bør begrenses ut fra hensynet til proporsjonalitet etter § 21-8».

Formålet med lovforslaget er å synliggjøre viktigheten av at saksforberedende dommer tidlig i saksforberedelsen tar opp spørsmål knyttet til bevisførselen, slik at bevisførselen blir proporsjonal. Domstolkommisjonen trekker frem at utfordringen med § 9-4 andre ledd bokstav f slik den er utformet nå ikke gir en klar nok oppfordring til å begrense bevisførselen.¹¹⁶

Utviklingen i tilgangen til bevis etter iverksettelsen av tvisteloven kan tilsi at retten bør ha en klarere plikt til å vurdere forholdsmessigheten av partenes bevisførsel. Lovforslaget vil kunne være en påminnelse til saksforberedende dommer og prosessfullmektigene om viktigheten av å sikre en proporsjonal bevisføring. Henvisningen vil kunne gjøre det lettere for saksforberedende dommer å aktivt bruke partenes bevisstilbud på en måte som bidrar til at man klarlegger hvilke bevistema og bevis som er relevante, og hvilke som er irrelevante. Gjennom presiseringen i loven kan man oppnå at prosessfullmektigene og partene i større grad arbeider for å oppnå en forholdsmessig bevisførsel allerede ved utforming av stevning og tilsvær.

En utfordring med lovforslaget er å se hvilken praktisk betydning lovforslaget vil ha utover å være en pedagogisk tilføyelse. At tvistesaksbehandlingen skal være proporsjonal er et grunnleggende hensyn bak reglene om aktiv saksstyring. Til tross for at hensynet gjennomsvirer reglene og virkemidlene ser man at prosessen i liten grad er proporsjonal. Tvisteloven legger allerede opp til at saksforberedende dommer skal kunne avskjære irrelevante bevis ut fra en proporsjonalitetsvurdering i § 21-8.

¹¹⁶ NOU 2020: 11 s. 281.

I større grad enn forslaget om tilføyelsen i § 9-4 andre ledd bokstav f, legger forslagene om at tvistens materielle sider klarlegges opp til at saksforberedende dommer får et grunnlag som gjør det mulig å avskjære bevis eller bevistema som ikke er relevante eller er perifere. Skal lovforslaget ha mer enn en pedagogisk funksjon kan det være et alternativ å endre lovforslagets ordlyd. Ved å endre lovteksten til at bevisføringen begrenses ut fra «hva som er omtvistet faktiske og rettslige forhold» synliggjør man at det er dette som er saksforberedende dommers viktigste oppgave når det kommer til bevis under saksforberedelsen. En bevisførsel som kun belyser de forhold som er faktisk og rettslig omtvistet vil være proporsjonal.

5.4 Økt bruk av skriftlige redegjørelser

Domstolkommisjonen trekker frem at saksbehandlingen oftere burde være helt eller delvis skriftlig enn det som er tilfelle etter dagens praksis.¹¹⁷ Lovforslaget om en plikt til å utarbeide en skriftlig sammenfatning vil legge til rette for økt skriftlighet, men Domstolkommisjonen kommer ikke med konkrete lovforslag for å øke bruken av skriftlige redegjørelser.¹¹⁸

Twisteloven oppstiller allerede virkemidler som legger til rette for økt bruk av skriftlighet under saksforberedelsen. Retten kan etter § 9-9 tredje og fjerde ledd pålegge partene å inngi skriftlige redegjørelser. Etter § 9-9 tredje ledd kan retten pålegge partene å utarbeide skriftlige redegjørelser i de tilfeller saken reiser «særlig kompliserte» spørsmål, og det er «nødvendig for å få et vesentlig sikrere avgjørelsesgrunnlag» og «prosessøkonomiske hensyn ikke taler mot det». En forklaring på hvorfor virkemiddelet etter § 9-9 tredje ledd ikke blir brukt så mye i praksis kan være bestemmelsens strenge vilkår. En mulighet innenfor lovens rammer er å endre vilkårene i § 9-9 tredje ledd slik at man åpner for adgangen til å pålegge partene å inngi skriftlige redegjørelser. Gjennom å endre ordlyden kan lovgiver gi et signal om at partene må endre praksisen og i større grad ta i bruk virkemidlet under saksforberedelsen.

I tvister med komplekse og vanskelige vurderinger kan det være lettere for partene å kommunisere skriftlig. Ofte vil det være lettere for dommeren å lese skriftlige redegjørelser enn å få dem fremlagt muntlig. Hvor dommeren har lest partens skriftlige redegjørelser vil man legge til rette for at dommer under hovedforhandlingen kan stille oppklarings spørsmål til partene dersom noe er uklart. I tillegg kan økt skriftlighet hindre at prosessfullmektigene

¹¹⁷ NOU 2020: 11 s. 282.

¹¹⁸ NOU 2020: 11 s. 282.

forsøker å villedde både motparten og dommeren ved å muntlig presentere svært omfattende materiale. Ved skriftlige redegjørelser vil det stilles andre krav til utformingen i form av henvisning til kilder enn det som er mulig ved en muntlig prosedyre. Skriftlige redegjørelser vil på denne måten kunne bidra til at hovedforhandlingene gjennomføres mer effektivt. Økt skriftlighet vil også kunne bidra til flere materielle riktige avgjørelser ettersom dommeren har de temaene som er kompliserte skrevet ned, og kan gå tilbake å se på de skriftlige redegjørelsene ved domsskriving.

En forutsetning for retten til å pålegge partene å inngi en skriftlig redegjørelse etter § 9-9 tredje og fjerde ledd er at slike vil bidra til en effektiv og prosessøkonomisk tvistesaksbehandling. Utfordringen med skriftlige redegjørelser er at det ofte tar tid å utarbeide, noe som vil kunne bidra til at tvistesaksbehandlingen forsinkes og fordyres. Hvor saksforberedelsen bærer preg av manglende aktiv saksstyring vil det være vanskelig for retten å vurdere i hvilken grad skriftlige redegjørelser vil bidra til en mer effektiv saksforberedelse. En forutsetning for at man i større grad tar i bruk skriftlige redegjørelser under saksforberedelsen er derfor at man får en mer aktiv saksforberedelse.

6 Avsluttende betraktninger

Utfordringen med tvisteloven er at den i stor grad legger opp til at saksforberedende dommer selv bestemmer i hvilken grad vedkommende vil forholde seg aktiv eller passiv under saksforberedelsen. Dette har gjort at det har utviklet seg en praksis hvor de fleste dommere kun anvender lovens virkemidler ut fra hva som er minimum for å ivareta plikten til aktiv saksstyring. Praksisen bidrar også til at prosessfullmektigene ikke i stor nok grad tidlig under saksforberedelsen bidrar til å klarlegge hva som er omtvistet.

Utfordringen med lovforslagene knyttet til § 9-4 første ledd og § 9-4 andre ledd bokstav f, er om slike presiseringer av allerede eksisterende virkemidler faktisk vil bidra til å endre praksisen knyttet til planmøtene og sikre at saksforberedelsen brukes mer effektivt til å spisse tvisten. Det er vanskelig å tenke seg at kun en presisering av virkemidlene vil bidra til at dommerne og prosessfullmektigene ser det uutnyttede potensialet som planmøtet har, og ser viktigheten av å bruke tiden under saksforberedelsen mer effektivt. Dersom lovforslaget knyttet til § 9-4 første ledd og § 9-4 andre ledd bokstav f skulle bli vedtatt vil det derimot være et tydelig signal fra lovgiver om at man ønsker at partene endrer praksisen knyttet til saksforberedelsen.

Lovforslaget om plikten til å utarbeide en skriftlig sammenfatning etter § 9-4 fjerde ledd vil i motsetning til de andre lovforslagene knyttet til § 9-4 innebære et nytt virkemiddel. Utarbeidelsen av en skriftlig sammenfatning vil kunne gi saksforberedelsen et nytt innhold. Lovforslaget utfordrer også arbeidsfordelingen vi har mellom domstolene og partene. Saksforberedende dommer må tidligere sette seg inn i tvisten og i større grad bidra til å spisse saken. På denne måten vil sammenfatningen kunne motvirke at dommeren inntar en mer tilbaketrukket rolle under saksforberedelsen. I tillegg vil en skriftlig sammenfatning gjøre at det stilles andre krav til prosessfullmektigene. De må tidligere under saksforberedelsen sette seg inn i hva som er faktisk og rettslig omtvistet, og i større grad enn i dag samarbeide med retten om å klarlegge hva som er omtvistet. En sammenfatning kan bidra til at partene får en felles forståelse og gi en bedre forutsetning for å bruke planmøtet og andre virkemidler som loven oppstiller til å spisse saken frem mot hovedforhandlingen. Lovforslaget vil sikre at det settes av tid til saksforberedelsen og legger opp til en mer «fortung» prosess ved at partene tidligst mulig klarlegger hva som er omtvistet og hva som ikke er omtvistet.

Prosesslovgivningen påvirker saksforberedelsen og hvor aktiv dommeren er, men for å sikre en felles praksis og større satsing på aktiv saksstyring må det skje en kulturendring. Lovforslagene

knyttet til § 9-4 gir en klar oppfordring til en kulturendring, men for å oppnå en kulturendring trengs det konkrete virkemidler som blir brukt. Økt bruk av retningslinjer, veileder og maler vil kunne være viktige virkemidler for å oppnå en kulturendring. Virkemidlene vil i større grad enn lovforslagene av mer pedagogisk karakter bidra til at allerede eksisterende virkemidler vil bli tatt i bruk. Slike virkemidler vil kunne bidra til å synliggjøre hvilke virkemidler man har i loven og hvilke fordeler disse kan bidra til. Retningslinjer, veiledere og maler kan også være utgangspunkt for et tettere samarbeid mellom dommerne og prosessfullmektigene. Ettersom slike virkemidler vil kunne endres lettere enn lovtekst og justeres etter hvert som man anvender disse, og følge utviklingen og behovene innad i domstolene.

Avgjørende for at retningslinjer, veiledere og maler faktisk skal bidra til en kulturendring er at disse blir brukt av alle domstolene og ikke kun i enkelte rettskretser. Et stort ansvar for å innarbeide slike virkemidler ligger hos domstolene og dommerne. Oslo tingrett og Advokatforeningen utarbeidet i november 2021 en veileder for behandling av store sivile saker, som skal bidra til økt bruk av tvistelovens verktøy.¹¹⁹ På bakgrunn av denne veiledningen og et ønske om å synliggjøre fordelene ved aktiv saksstyring publiserte Oslo tingrett 26.04.2022 på sine sosiale medier Facebook, LinkedIn og Twitter at en gruppe dommere fra Oslo tingrett tilbyr å reise rundt i Norge for å øke kunnskapen om saksforberedelsen i sivile saker. Dommerne ønsker å sette søkelyset på aktiv saksstyring og øke kunnskapen om hvilke praktiske grep man kan ta under saksforberedelsen. I tillegg ønsker dommerne å opplyse om hvilke forventninger prosessfullmektigene kan ha til dommere og hvilke forventninger dommerne har til prosessfullmektigene under saksforberedelsen.

Initiativ som dette kan sikre at alle rettskretser, dommere og prosessfullmektiger får opplæring i anvendelse av lovens virkemidler og sikre at virkemidler som retningslinjer, veiledere og maler blir tilgjengelig for alle. Dersom slike initiativ blir godt tatt imot kan man oppnå den kulturendring som var tiltenkt ved iverksettelsen av tvisteloven. Loven oppstiller allerede flere virkemidler som vil kunne bidra til en mer effektiv, konsentrert og proporsjonal tvistesaksbehandling dersom de i større grad hadde blitt brukt. Tiden er inne for at dommerne og prosessfullmektiger blir bevisste på de mulighetene loven oppstiller og hvilke fordeler disse kan gi under saksforberedelsen, uavhengig av hvilke lovforslag som vedtas av Stortinget.

¹¹⁹ *Storkravprosess – En veileder utarbeidet i samarbeid med Advokatforeningen (2021) s. 3.*

Kildeliste

Lover

Lov 17. mai 1814 Kongeriket Norges Grunnlov (Grunnloven).

Lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåten for tvistemål (tvistemålsloven) – opphevet.

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetens stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven).

Forarbeider

Innst. O nr. 110 (2004-2005), Innstilling fra justiskomiteen om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) s. 8.

NOU 2001: 32 Rett på sak. Lov om tvisteløsning (tvisteloven).

NOU 2020: 11 Den tredje statsmakt – Domstolene i endring.

Ot.prp.nr.51 (2004-2005) Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven).

Ot.prp.nr.74 Om lov om endringer i tvisteloven (endringer i straffeprosessloven og andre lover).

Lovevalueringer og lovendringsforslag

Dokument 3:3 (2019-2020) *Riksrevisjonens undersøkelse av saksbehandlingstid og effektivitet i tingrettene og lagmannsrettene.*

Justis- og beredskapsdepartementet, *Evaluering av tvisteloven*, 4. juli 2013.

Retningslinjer

Forslag til felles retningslinjer for behandlingen av sivile saker i tingrettene og lagmannsrettene – Ny giv for tvisteloven. 7.januar 2019.

<https://www.domstol.no/no/domstoladministrasjonen/publikasjoner-og-veiledere/publikasjoner-og-veiledere/>

Retningslinjer og veiledere for aktører i Oslo tingrett. *Storkravprosess – En veileder utarbeidet i samarbeid med Advokatforeningen.* November 2021.

<https://www.domstol.no/contentassets/030d91f50f5f46b9b39f91cf5c32f299/veileder-i-storkravprosess---november-2021.pdf>

Litteratur

Backer, Inge Loranger, *Norsk sivilprosess*, Universitetsforlaget 2015.

Berglund, Cecilie Østensen, «Effektiv saksforberedelse i sivile saker». I *Rettsavklaring og rettsutvikling – festskrift til Tore Schei på 70-årsdagen 19.februar 2016*, Matningsdal, Magnus, Skoghøy, Jens Edvin A., Øie, Toril M. (Red.) Universitetsforlaget 2016, s. 137-164.

Eldjarn, Erik, *Materiell prosessledning*, Cappelen Damm akademisk 2016.

Høgberg, Alf Petter og Jørn Øyrehagen Sunde (Red.), *Juridisk metode og tenkemåte*, Universitetsforlaget 2019.

Hjort, Astrup, Maria, *Hvilket ansvar har dommeren for å legge til rette for et godt avgjørelsesgrunnlag i en sivil sak?* Jussens venner vol. 53, 2018. s. 382-398.

Nylund, Anna, «Saksforberedelsen i tvistemål i et komparativt perspektiv». I *Integritet og ære – festskrift til Henry John Mæland*, Matningsdal, Magnus og Strandbakken, Asbjørn (Red.) Gyldendal akademisk 2021, s. 414-434.

Nordén Bugge, Dag og Bårdsen, Arnfinn, «På talefot med tvisteloven», Jussens Venner 2008/1.

Robberstad, Anne, *Sivilprosess*, 5.utgave., Fagbokforlaget 2021.

Schei, Tore, Arnfinn Bårdsen, Dag Bugge Nordén, Christian H.P Reusch og Toril M. Øie, *Tvisteloven: Kommentarutgave, Ajourført lovkommentar pr. 1 september 2021*. Nedlastet 17. januar 2022 fra Juridika.no.

Vangsnes, Jørgen, *Sivilprosess i et nøtteskall*, 2. utg., Gyldendal 2018.